

מבט על, גיליון 1484, 8 ביוני 2021

האיחוד האירופי – "שומר חומות" והיום שלמחרת

שמעון שטיין

ההסלמה בין ישראל לחמאס גררה תגובות הצהרתיות מצד חלק מחברות האיחוד האירופי. המכנה המשותף של ההצהרות היה גינוי חמאס בשל ירי הרקטות לעבר אזרחים בישראל לצד תמיכה בזכותה של ישראל להגנה עצמית וקריאה לסיום הלחימה. מעבר לכך, ההצהרות הנפרדות שמסרו המדינות השונות ציינו נקודות נוספות, חלקן מדגישות את הצורך לחדש את התהליך המדיני הישראלי-פלסטיני. תמונת המצב שהציג הממונה על החוץ והביטחון באיחוד, ג'וזף בורל, ששותפות לו רבות מחברות האיחוד האירופי, מדגישה את הצורך לטפל בבעיות היסוד של הסכסוך, על פי פרמטרים בינלאומיים מוסכמים, לקראת פתרון של שתי מדינות שבירתן ירושלים. ראייה זו אינה תואמת את זו של ישראל הרשמית, ועל רקע זה צפוי שסלעי מחלוקת מוכרים בין ישראל לאיחוד יוותרו בעינם ואולי אף יוחרפו. האירועים שבו והבהירו את חוסר הרלוונטיות של האיחוד האירופי בשעת משבר בזירה הישראלית-פלסטינית, אולם הוא אינו מוותר על שאיפתו להשפיע על המתרחש בה, במיוחד בהקשר המאמצים לחדש תהליך מדיני.

מתקפת הרקטות של חמאס, כמו גם תגובתה הצבאית של ישראל למטחי הרקטות וההתרחשויות האלימות בערים המעורבות בישראל ובגדה המערבית, גררו כצפוי תגובות הצהרתיות מצד חלק מחברות האיחוד האירופי. המכנה המשותף של ההצהרות היה גינוי חמאס בשל ירי הרקטות לעבר אזרחים בישראל לצד תמיכה בזכותה של ישראל להגנה עצמית וקריאה לסיום הלחימה. מעבר לכך, ההצהרות הנפרדות שמסרו המדינות השונות הודגשו נקודות נוספות, חלקן מדגישות את הצורך לחדש את התהליך המדיני הישראלי-פלסטיני.

שר החוץ של גרמניה היקו מאס ציין את הצורך לעסוק בסיבות שברקע המשבר. לדבריו, לאחר השגת רגיעה יש לחדש את השיח עם ישראל והרשות הפלסטינית. מאס הוסיף שלאיחוד נועד תפקיד פוליטי והומניטרי והביע תמיכה בפעילות הקוורטט. בתשובה לשאלה מדוע לא ניתן לשוחח עם חמאס, בדומה למשא ומתן המתנהל עם הטאליבן, הבהירה קנצלרית גרמניה אנגלה מרקל את הצורך בקשר עקיף עם הארגון (באמצעות מצרים ומדינות נוספות המקיימות עמו קשר), שבלי צירופו לשיח לא ניתן יהיה להגיע להפסקת אש. הקנצלרית הביעה סולידריות עם ישראל והבהירה את נחישותה לפעול נגד הפגנות שנאה לישראל ואנטישמיות. לדבריה יש להבחין בין ביקורת על ישראל לבין אנטישמיות.

שר החוץ של צרפת, ז'אן איב לה דריאן, העלה בקשר לתגובתה הצבאית של ישראל לירי חמאס את סוגיית המידתיות והצורך לנהוג בהתאם למשפט הבינלאומי. בהקשר להרס הבניין רב הקומות בעזה, שבו שכנו משרדי סוכנות הידיעות AP, הדגיש את הצורך להגן על ביטחון עיתונאים - אמנם בלי למתוח ביקורת ישירה על ישראל. לגבי המתרחש בירושלים בין מוסלמים לבין יהודים וכוחות הביטחון של ישראל, לה דריאן קרא לשמירת הסטטוס קוו במקומות הקדושים. בנוסף חזר על התנגדות צרפת להמשך מדיניות ההתנחלויות בגדה המערבית והכוונה

לפנות פלסטינים משייח ג'ראח. במהלך דיון שהתקיים במועצת הביטחון על אודות ההסלמה בזירת עזה תלה שגריר צרפת לאו"ם את הסיבה לסבב האלימות בין ישראל לחמאס בהיעדר פרספקטיבה מדינית והוסיף כי האלימות תימשך אם לא תהיה התקדמות לקראת כינון שתי מדינות על בסיס קווי 67' וירושלים כבירת שתיהן. הוא קרא לחידוש תהליך השלום וכן הביע דאגה לנוכח "ההתנגשויות בין יהודים לערבים במזרח ירושלים ובישראל".

בדבריה בדיון במועצת הביטחון התייחסה שגרירת בריטניה לאו"ם ברברה וודוורד לתגובות ישראל לירי חמאס וגם היא הדגישה את הצורך במידעיות. ספציפית, היא הביעה התנגדות להריסת בתים ולפינוי פלסטינים מבתיים וחזרה על כך שההתנחלויות מהוות מכשול לשלום. זאת, תוך קריאה לישראל להפסיק את הרחבתן. בנוסף, חזרה על מחויבות בריטניה לפתרון שתי המדינות.

ניסיון לגבש הודעה על דעת כל חברות האיחוד נכשל בשל התנגדות הונגריה. אי לכך נאלץ הממונה על נושאי החוץ והביטחון באיחוד, ג'וזף בורל, להסתפק בהודעה לא פורמלית בשם עשרים ושש חברות, שנמסרה במהלך הלחימה. בהודעה זו הודגש הצורך לטפל בבעיות היסוד של הקונפליקט הישראלי-פלסטיני ולמצוא מסלול שיאפשר חזרה למשא ומתן בדבר פתרון שתי המדינות.

בבלוג שפורסם באתר הרשמי של האיחוד פירט בורל את מחשבותיו אשר לסבב ההסלמה ובעיקר לגבי המשך הדרך. דבריו אלה ינחו אותו וגם רבות מהחברות בעתיד במאמציהם לקדם את פתרון שתי המדינות: בעקבות יישום הפסקת אש, ייצובה והושטת סיוע הומניטרי לרצועת עזה, יש לטפל בסכסוך הישראלי-פלסטיני בדרכים מדיניות, שכן הסטטוס קוו הינו בלתי נסבל; אין מקום לעסוק בניהול המשבר אלא לנסות ולפתור את הבעיות שביסודו. בהיעדר התקדמות למימוש פתרון שתי המדינות תלה בורל את הסיבות להסלמה. לדבריו, השקט היחסי ששרר בזירה בסבב העימות בין ישראל לחמאס ב-2014 וכן הסכמי הנורמליזציה בין ישראל למדינות במפרץ יצרו תחושה בקרב ישראלים שהבעיה הפלסטינית נפתרה וכי הסטטוס קוו יכול להימשך לעד. האירועים האחרונים, כולל אלו שהתרחשו בתוך ישראל, הוכיחו את ההיפך, קרי שבעיות היסוד טרם נפתרו. הפסקת אש עלולה לשוב ולעורר בקרב אנשים את התחושה שאין צורך לעסוק בשורשי הסכסוך, מה שיוביל בחלוף הזמן לסבב אלימות נוסף. לכן יש לעשות כל שניתן לחדש משא ומתן מדיני בעל משמעות לפתרון שתי המדינות, שיתבסס על פרמטרים בינלאומיים מוסכמים ויתבצע בצעדים קטנים ביניהם עריכת בחירות לרשות הפלסטינית ומציאת דרך מוסכמת לסיים את בידודה של רצועת עזה.

למרות שדברים דומים נאמרו פעמים רבות בעבר, על האיחוד לשוב ולגלות מעורבות קונקרטית במאמץ לחדש את התהליך המדיני – גם על מנת להוכיח לספקנים את טעותם. ספציפית לגבי רצועת עזה, בורל אמר כי "לא ניתן לצפות מהאיחוד האירופי לממן פעם נוספת את בנייתה מחדש של עזה ללא סיכוי משמעותי לפתרון בעיות היסוד... יש מספיק סיבות להטיל ספק שהפעם זה יהיה שונה אך חובה עלינו לנסות..."

בורל ציין שלושים שנה לתהליך מדריד ואת הצורך בבינאום חוזר (re-internationalise) של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, הדגיש כי בכוונתו לעשות כל מאמץ לפתוח מרחב למשא ומתן ולבניית אמון וכי לשם כך הוא נמצא בקשר עם כל הצדדים המעורבים – הפלסטינים, ישראל, מצרים, ירדן וארצות הברית – והוא פועל להחיות את הקוורטט. בסיום דבריו ציין בורל את הצורך לגבש אחדות ככל הניתן בין חברות האיחוד.

יכולתו של האיחוד לקדם את מדיניותו תלויה במידה מכרעת בתאום עם ארצות הברית. בשיחה שקיים בורל עם מזכיר המדינה האמריקאי אנתוני בלינקן במהלך הלחימה בין ישראל לחמאס הדגיש בלינקן את השותפות שבין האיחוד לארצות הברית, שלדבריו ממלאת תפקיד חיוני במזרח התיכון. יש להניח שבלינקן יעדכן את בורל ועמיתים נוספים מקרב חברות האיחוד לגבי השיחות שניהל עם הצדדים המעורבים במהלך ביקורו ובעיקר לגבי הצעדים הבאים בהקשר הסכסוך הישראלי-פלסטיני. מוקדם להעריך האם יוסכם על תכנית עבודה משותפת אירופית אמריקאית, ועל סמך התבטאויות של הנשיא ג'ו ביידן ובלנקן עצמו, כמו גם של דרגי עבודה בממשל האמריקאי, נראה כי הממשל אינו צפוי, לפחות לא בזמן הקרוב, לעסוק בבעיות היסוד שאליהן התייחס בורל, מתוך ראייה מפוכחת את המצב בישראל ובקרבת הפלסטינים.

ניתוח המצב שהציג בורל, ששותפות לו רבות מחברות האיחוד האירופי, אינו תואם את הראיה הישראלית הרשמית את פני הדברים, ולא כל שכן את המשמעויות האופרטיביות הנובעות מהניתוח קרי, הצורך בטיפול בשורשי הסכסוך בהתאם לפרמטרים הידועים, האמורים להסתכם בהקמת שתי מדינות שבירתן ירושלים. זאת ועוד, הקריאות לחדש את פעילות הקוורטט ולבינאום הסכסוך יהיו ללא ספק סלעי מחלוקת בין ישראל לאיחוד.

לסיכום, המשבר בין ישראל לחמאס היה רקע להבהרת הפער הגדול בהערכת המצב של חלק ניכר ממדינות האיחוד האירופי לעומת זו של ישראל לגבי סיבותיו והמסקנות הנדרשות על מנת למנוע סבבי אלימות חוזרים ונשנים. למרות כישלונותיו עד כה לסייע לצדדים להתקדם לקראת פתרון שתי המדינות, ולמרות התסכול מכך שתמיכתו בשיקום הרצועה (כמו גם הסיוע לרשות הפלסטינית) לא זו בלבד שלא נשאה פרי, אלא שבחלקה ירדה לטמיון, יש להניח שהאיחוד - אם יצליח להגיע לעמדה מוסכמת בין חברותיו, מה שכלל ועיקר לא מובטח - ישוב וינסה לתרום את חלקו למאמץ לנצל את המשבר האחרון כדי לקדם פתרון לסכסוך. אפשר שבהמשך לדבר מזכיר המדינה בלינקן על אודות השותפות בין ארצות הברית לאיחוד האירופי במזרח התיכון, עשה מאמץ להגיע לתאום עמדות בהקשר זה ואולי אף לחלוקת עבודה ביניהם. לאור האמור לעיל, ובהנחה שיעלה בידי האיחוד להגיע לקונצנזוס בשורותיו, טוב יהיה אם ממשלת ישראל תקיים דיאלוג עם חברותיו כמו גם עם המוסדות - מועצת השרים, הנציבות והפרלמנט האירופי - שבו תציג אסטרטגיה לטיפול ברצועת עזה ובהמשך לגבי התהליך המדיני עם הפלסטינים, וכן את ראייתה את מקומו של האיחוד במימושה.